

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Chiang Mai University

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รายละเอียดเกี่ยวกับวัดไหล่หิน

ที่ตั้ง เส้นทางคมนาคม

วัดไหล่หิน หรือวัดไหล่หินแก้วช้างยืน หรือวัดเสลารัตนบีพพิตาราม ตั้งอยู่บนเนินเตี้ยเหนือหมู่บ้านไหล่หิน ตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ห่างจากที่ว่าการอำเภอเกาะคาไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือประมาณ 8 กิโลเมตร ห่างจากตัวเมืองลำปางประมาณ 20 กิโลเมตร

เส้นทางคมนาคม ที่สามารถเดินทางไปยังวัดไหล่หินมีหลายเส้นทาง ที่สะดวกที่สุด หากจะเริ่มต้นเดินทางจากตัวเมืองลำปางไปตามถนนพหลโยธินไปยังที่ว่าการอำเภอเกาะคา แล้วเลี้ยวขวาไปตามถนนสายเกาะคา - ห้างฉัตร ประมาณ 1 กิโลเมตร จะมีทางแยกด้านซ้ายมือเป็นถนนที่จะไปยังวัดไหล่หิน

ประวัติของวัด

ตามประวัติกล่าวเล่าว่าวัดไหล่หินสร้างโดยพระมหาป่าเกสรปัญญา ในรวมปี พ.ศ. 2326 ตามจารึกอักษรไทยยวนหน้าพระประธานในวิหาร มีเรื่องเล่าสืบมาว่าพระมหาป่าเกสรปัญญาชอบภิกษาจารย์ไปในที่ไกล ๆ เสมอ และเป็นเวลานาน ๆ มีอยู่ครั้งหนึ่งภิกษาจารย์ไปไกลถึงแคว้นไทยใหญ่ ชาวเมืองเชียงตุงได้เกิดความสนใจและเลื่อมในท่านในเวลาต่อมาเนื่องจากท่านชอบพูดจาสนทนาเป็นปริศนากับชาวเมืองอยู่เสมอ เช่นท่านกล่าวแก่ชาวเมืองเชียงตุงว่าท่านชอบพูดจาสนทนาเป็นปริศนากับชาวเมืองอยู่เสมอ เช่นท่านกล่าวแก่ชาวเมืองเชียงตุงว่าท่านมาจากวัดหุบไม้แตก ทำให้ชาวไทยกลุ่มหนึ่งเกิดความศรัทธาจะตามหาท่านให้พบโดยเอามะพร้าวลูกหนึ่งผ่าเป็นสองซีก ซีกหนึ่งใส่ลงในบาตรของท่านมหาป่าแล้วกล่าวว่า จะตามไปหาที่วัด

จากนั้นชาวไทยใหญ่กลุ่มนั้นจึงออกตามท่านเรื่อยมาเป็นเวลานานจากแคว้นเชียงตุงถึงลำปาง โดยสอบถามชาวบ้านมาตลอดในที่สุดจึงมาพบท่านและได้เอามะพร้าวอีกซีกหนึ่งที่น่าติดตัวมาและมาต่อกันได้ที่วัดไหล่หินแห่งนี้ และได้ทราบความหมายของชื่อ ว่า วัดหุบไม้แตกหมายถึงวัดไหล่หินนี้เอง ชาวไทยใหญ่ที่ตามมาพบว่าท่านอยู่กุฏิหลังเดิม มีความลำบากยากแค้นขาด

แคลนหลายสิ่งหลายอย่างไม่มีทั้งวิหารและเสนาสนะ จึงกลับไปพาช่างไทยใหญ่ที่มีฝีมือในสมัยนั้น ร่วมกับศรัทธาชาวบ้านแถบนั้นช่วยกันสร้างวัดไหล่หินขึ้นมา

คุณค่าและความสำคัญของวัด

วัดไหล่หินเป็นศาสนสถานแบบล้านนาที่เก่าแก่ มีหลักฐานการก่อสร้างวิหารราวต้นพุทธศตวรรษที่ 23 ได้ใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาอย่างต่อเนื่องตลอดมา มีโบราณสถานที่สำคัญคือ วิหารโพง โบสถ์ เจดีย์ ชุ่มโขง และโรงธรรม

วัดไหล่หินประกอบด้วย กลุ่มอาคาร และสิ่งก่อสร้างใหญ่น้อยตั้งอยู่บนเนินทางทิศเหนือของหมู่บ้าน บริเวณวัดมีกำแพง 2 ชั้น ชั้นในเป็นเขตพุทธาวาส แผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าล้อมรอบด้วยกำแพงเตี้ย ๆ มีประตูทางออกทั้งสี่ทิศ พื้นที่ภายในมีเจดีย์ วิหาร และชุ่มโขง ตั้งเรียงกันในแนวตะวันตก - ตะวันออก วิหารหันหน้าไปทางทิศตะวันออก มีทางเดินเชื่อมต่อกับชุ่มประตูโขงด้านหน้า ที่มุมด้านตะวันออกเฉียงเหนือของกำแพงเป็นที่ตั้งของโบสถ์ขนาดเล็กที่หันหน้าออกไปทางด้านทิศตะวันตก ในส่วนของกำแพงด้านในทางทิศเหนือบางส่วนทึบได้ และทิศตะวันตกทำเป็นศาลาบาตรขนานติดกับตัวกำแพง สำหรับเป็นที่นั่งพัก และร่วมพิธีโดยไม่ต้องเข้าไปในตัววิหาร นอกจากนี้ยังมีสิ่งก่อสร้างขนาดเล็กปรากฏอยู่ เช่น แท่นวางดอกไม้ที่บริเวณทางเข้าด้านซ้ายของวิหารยังมีกุเล็ก ๆ หลังหนึ่งตั้งอยู่เรียก "กุช้างยี่น"

บริเวณรอบนอกของเขตพุทธาวาสเป็นเขตสังฆาวาส มีกำแพงล้อมรอบ แผนผังโดยรวมเป็นรูปสี่เหลี่ยม มีบางส่วนที่โค้งมนหรือหักมุมตามสภาพภูมิประเทศที่เป็นเนินสูงและลาดชัน ภายในเป็นที่ตั้งของโรงธรรม กุฎี ศาลา ศาลาการเปรียญ หอระฆัง หอกลอง และพิพิธภัณฑสถาน เดิมมีประตูทางออก 4 ประตู คือ ด้านหน้าทางทิศตะวันออก 1 ประตู เดิมอยู่บริเวณรูปปั้นสิงห์คู่ ซึ่งยังคงมีร่องรอยเหลืออยู่ เรียก "ประตูเก้ายี่น" เพราะบริเวณนี้มีตอโพธิ์ขึ้นอยู่มาก กำแพงดินด้านนี้ ได้ถูกรื้อไปเมื่อครั้งที่ทางวัดสร้างศาลาการเปรียญขึ้นใหม่ และได้ขยายกำแพงออกไปจนถึงถนนใหญ่ ที่กำแพงด้านทิศใต้มีประตูทางเข้า 1 ประตู เป็นประตูที่ชาวบ้านใช้เป็นทางเดินเข้า - ออกวัดในอดีตเพราะอยู่ทิศทางเดียวกับหมู่บ้าน และมีเส้นทางเดินโบราณเลียบบลำน้ำยาวจากวัดสู่หมู่บ้านทางเข้าด้านนี้อยู่บนพื้นที่เนิน มีบันได และราวบันไดก่ออิฐถือปูนทั้งสองข้าง เชิงบันไดด้านล่างทำเป็นลายหางวัน ชาวบ้านจึงเรียกประตูด้านนี้ว่า "ประตูหางวัน" ส่วนประตูทางเข้าอีก 2 ประตูที่กำแพงด้านทิศตะวันตกนั้นก็มียันไต่ทางขึ้นเช่นกัน ราวบันไดทำเป็นหัวเม็ด พื้นที่ด้านนี้มีความสูงลาดชันมากกว่าด้านอื่น จึงมีบันไดทางขึ้น และทางเดินจากประตูทอดสู่ลำน้ำยาว นอกจากนี้ยังมีการเจาะช่องทางเดินเข้า - ออกอีกภายหลังคือ ทางเข้าที่กำแพงทางด้านทิศเหนือติดต่อกับบริเวณฌาปนกิจสถาน ห้องสุชา และกุฎีหลังใหม่ และด้านทิศใต้ติดต่อกับโรงเรียนบ้านไหล่หิน

ศิลปกรรมวัดไหล์หิน

วัดไหล์หินมีศิลปกรรมที่มีความสำคัญทั้งในแง่ความเก่าแก่ และคุณค่าทางด้านศิลปะที่แสดงออกถึงความสามารถในเชิงช่าง การสร้างสรรค์ความงามในด้านโครงสร้างสถาปัตยกรรม และการประดับตกแต่งตามคติความเชื่อที่มีแต่โบราณ

โบราณสถาน

วิหารโถง เป็นวิหารแบบล้านนาขนาดเล็ก ตั้งอยู่ในเขตพุทธาวาส เนื่องจากมีพื้นที่แคบไม่เพียงพอกับจำนวนคนที่เพิ่มขึ้นในปัจจุบัน ดังนั้นจึงใช้ศาลาการเปรียญหลังใหม่ในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ แทน แต่ก็มีธรรมเนียมว่าเมื่อมาถึงวัดแล้วจะต้องเข้าไปกราบไหว้บูชาองค์พระประธานและรูปปั้นพระมหาปาเกสรปัญญาในวิหารนี้ก่อน

วิหารหลังนี้เป็นวิหารแบบเปิดโล่ง มีผนังเฉพาะส่วนห้องทำยวิหารที่ประดิษฐานพระพุทธรูปประธาน วิหารลักษณะนี้มีชื่อเรียกต่าง ๆ กัน เช่น "วิหารโถง" "วิหารเปิด" "วิหารปับ" "วิหารไม่มีป้างเอก" "วิหารป่วย" การทำวิหารแบบเปิดโล่งนี้ทำให้ผู้คนที่เข้ามาไม่มีความรู้สึกอึดอัดทั้ง ๆ ที่มีขนาดเล็กมากเพราะผนังที่เปิดโล่งช่วยในการระบายอากาศได้ดี คนที่อยู่ภายในสามารถมองออกไปบริเวณภายนอกได้ ส่วนคนที่นั่งอยู่บริเวณศาลาบาตรก็สามารถได้ยินเสียงพระแสงพระธรรมเทศนา และมองเห็นกิจกรรมต่าง ๆ ภายในวิหารได้เช่นกัน

ประวัติการสร้างวิหารมีปรากฏในจารึกบนแผ่นไม้ที่ห้องซื่อในวิหารกล่าวว่า ในปี พ.ศ. 2226 (จ.ศ. 1045) พระมหาปาเกสรปัญญาเป็นประธานพร้อมด้วยศิษยานุศิษย์ได้สร้างวิหารนี้ขึ้น วิหารหลักนี้คงมีการบูรณปฏิสังขรณ์ เพื่อให้คงสภาพเดิมตลอดมา แต่ก็ยังคงรูปแบบเดิมไว้เป็นส่วนมาก เนื่องจากมีความเชื่อเกี่ยวกับข้อห้ามในการรื้อถอนอาคารสิ่งก่อสร้างทางศาสนาว่าเป็นการกระทำที่ "ซัด" หากผู้ใดละเมิดก็จะพบความหายนะ อย่างไรก็ตามพบว่าการซ่อมใหญ่ในปี พ.ศ. 2435 มีการปรับปรุงทรง และลายประดับส่วนหน้าของวิหาร เปลี่ยนส่วนบ้านลมเป็นลายองนาคสะดุ้งแบบรัตนโกสินทร์ ส่วนโครงสร้างหลังคาพบว่าการเปลี่ยนแปลงบ้าง สืบเกิดได้จากลายคำประดับมีร่องรอยการเขียนลายทับของเดิม และชิ้นส่วนใหม่ที่นำมาซ่อมของเดิมไม่มีการตกแต่งลวดลายใด ๆ ในการบูรณปฏิสังขรณ์ แต่แต่ละครั้งแม้ว่าจะช่วยให้โบราณสถานนี้ไม่ชำรุดเสียหายไปตามกาลเวลา แต่ถ้าหากไม่มีความระมัดระวังก็จะเกิดความเสียหายได้ ตามที่พ่อน้อยเมืองแก้ว ครุขยัน เล่าว่า ประมาณปี พ.ศ. 2498 ได้มีการรื้อเครื่องบนหลังคาเพื่อซ่อมแซมส่วนที่เสียหาย

ชายในหมู่บ้านไหลหินไม่มีผู้โดยมทำ ดังนั้นทางวัดจึงต้องไปจ้างช่างจากที่อื่น ซึ่งส่วนมากเป็นช่างวัยหนุ่มมาจากในเมืองมาหรือ และซ่อมแซมวิหาร จากความในร้อนและไม่ระมัดระวังของช่างทำให้รูปปั้นดินเผาเคลือบรูปสัตว์ประดับชั้นหลังคาแตกเสียหายเป็นจำนวนมาก ภาพเหตุการณ์ครั้งนั้นสร้างความรู้สึกสลดใจให้ผู้ทำงานศิลปะอย่างเช่น พ่อน้อยเมืองแก้วเป็นอย่างมาก ผลจากการรื้อถอนในครั้งนั้นทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องต่างก็ได้รับภัยพิบัติต่าง ๆ เป็นไปตามความเชื่อของชาวบ้านที่มีมาแต่โบราณ ความเชื่อจึงเป็นสิ่งที่ช่วยทำให้วิหารได้รับการอนุรักษ์มรดกมาจนกระทั่งได้มีการขึ้นทะเบียนโบราณสถานแห่งนี้ตามประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 97 ตอนที่ 159 พ.ศ. 2523 หน้า 3517 เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2523 การบูรณะปฏิสังขรณ์ใด ๆ จึงอยู่ในความควบคุมของกรมศิลปากรตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

แผนผังวิหารเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าวางตามแนวตะวันออก - ตะวันตก เป็นอาคารขนาด 5 ห้อง ด้านหน้ายกเก็จ 1 ช่วง เพื่อขยายพื้นที่ห้องวิหารออกมาด้านหน้า ด้านหลังตัดตรงมีฐานชุกชีอยู่ที่ห้องท้ายวิหาร ห้องท้ายวิหารนี้มีผนังที่ปักอิฐถือปูนที่ด้านข้างทั้งสองด้าน และด้านหลัง มีแท่นดอกไม้ตั้งอยู่หน้าวิหารบริเวณทางเดินเข้าตัววิหาร

โครงสร้างเครื่องบนหลังคาวิหารเป็นแบบ "ช่อม้าย่างใหม่" ซึ่งเป็นระบบการตั้งวางชื่อที่เรียกว่า "ช่อคด" พาดวางบนเสาสองต้น มี "เสาปีก" (เสาย่างใหม่) ตั้งรับเป็นชั้น ๆ ขึ้นไปเพื่อรองรับน้ำหนักหลังคา โดยไม่ต้องมีเสารองรับส่วนกลางวิหารที่เป็นพื้นที่ใช้สอย ชั้นหลังคามีการลดระดับลงด้านหน้า 2 ชุด (2 ชั้น) และลดชั้นหลังคาปีกหนักด้านข้างลงมาข้างละ 1 ชั้น หลังคามุงด้วยแผ่นกระเบื้องซีเมนต์ขาวรูปสี่เหลี่ยมชนเปียกปูน ที่ส่วนกลางของแนวสันหลังคามี "ปราสาทเพ็ชร์" ประดับอยู่ภายในวิหารมีเสากลมรองรับโครงสร้างหลังคาเพื่อรับน้ำหนักต่อจากโครงสร้างม้าย่างใหม่ และที่ชายคาและฝ้าย้อย และมีเสาสเหลี่ยมรองรับส่วน "หน้าแหนบ" (หน้าบัน)

หน้าแหนบ คือ ส่วนของผนังที่กรุทับโครงสร้างจั่วทางด้านสกัดของหลังคาวิหารทั้งด้านหน้าและด้านหลัง ลักษณะเป็นฝาไม้เข้าลิ้น ในกรอบลูกฟักแสดงโครงสร้างม้าย่างใหม่ประกอปกกับเข้ากับโครงสร้างภายใน "กรอบแวงหน้าแหนบ" (ช่องลูกฟัก) และ "แหนบบ้าง" (ช่องกรอบของหน้าบันส่วนที่เป็นรูปสามเหลี่ยมรอบหน้าบันและหน้าบันปีกนก) ซึ่งอยู่บริเวณหน้าแหนบหลังคา และหน้าแหนบหลังคาปีกนกประดับด้วย ลายปูนปั้นเป็นภาพสัตว์กับลายพันธุ์พฤกษา ด้านล่างของหน้าแหนบเป็นแผ่นไม้แกะสลักรูปโค้งเรียก "โก่งคิ้วหน้าแหนบ" (รวงผึ้ง) และสองข้างของโก่งคิ้วนี้ช่วยลดความแข็งกระด้างของโครงสร้างอาคารได้เป็นอย่างดีส่วนบนของหน้าแหนบมีป้านลมทำด้วยปูนซีเมนต์ ซึ่งทำขึ้นมาใหม่ปิดทับหัวแปทั้งด้านหน้า และด้านหลัง มีลักษณะเป็นล้ายองนาคนาคสะดุ้ง มีใบระกา และหางหงส์ ส่วนช่อฟ้าทำเป็นปูนปั้นรูปปากนก

การประดับตกแต่งวิหารมีการประดับทั้งภายในและภายนอกเป็นภาพและลวดลายด้วยวิธีการต่าง ๆ ดังนี้

ภาพเขียนสี เป็นภาพเขียนด้วยสีฝุ่นบนแผ่นไม้ที่บริเวณส่วนบนของโครงสร้างหลังคาเป็นรูปพระพุทธรูปประทับยืน

ภาพลายคำ เป็นภาพที่ทำด้วยเทคนิคการพิมพ์ด้วยแม่พิมพ์ลายฉลุเป็นลวดลายบนพื้นทองลายประดับบนวิหารนี้ทำเป็นลายพันธุ์พฤกษา เช่น ลายเครือเถาวัลย์ ลายช่อดอกไม้ ลายดอกบัว และกลีบบัว รูปต้นศรีมหาโพธิ์ ฯลฯ ภาพบุคคล เช่น ภาพอดีตพระพุทธเจ้า ภาพ เทวดา นางฟ้า บุรุษ ฯลฯ ภาพสัตว์ เช่น ภาพกวาง นกยูง นก ฯลฯ ภาพสัตว์หิมพานต์ เช่น หงส์ ราชสีห์ คชสีห์ กิณนร กิณรี ฯลฯ (ภาพที่ 6 - 9) ลวดลายที่เป็นลักษณะเฉพาะ คือ ลายรูปสัตว์ท่ามกลางลายพันธุ์พฤกษา ซึ่งต่างจากลายที่ประดับในวิหารในกลุ่มสกุลช่างเดียวกันที่วิหารพระพุทธ น้ำแถม และวิหารหลวงที่วัดลำปางหลวง อำเภอเกาะคา วิหารจามเทวีที่วัดปางยางคอก อำเภอห้างฉัตร และวัดเวียง อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง ซึ่งมีอายุอยู่ในพุทธศตวรรษที่ 22 - 23 ภาพลายคำมีการประดับบนส่วนต่าง ๆ ของวิหาร ได้แก่ ผนังห้องทำวิหาร ฝาไม้ปีกนก เครื่องบนหลังคา ได้แก่ ซื่อแป และกลอน โครงสร้างซูดซื่อไม้ปีกนกผนังส่วนที่เป็นแผงไม้คอสอง และซูดโครงสร้างภายในวิหารทำให้ไม่รู้สึกร้อนหรือที่บ

รูปปูนปั้น เป็นรูปหรือลวดลายที่ทำด้วยเทคนิคปูนปั้นแบบก่อรูปบนโครงปูนที่ยึดบนก้อนอิฐที่ยื่นออกมาจากผนังทำเป็นลายปูนปั้น ลักษณะเป็นประติมากรรมแบบนูนต่ำ และนูนสูงเป็นรูปสัตว์ และรูปบุคคล ปูนที่ใช้ในการปั้นนี้อาจทำมาจากปูนที่มีส่วนผสมของปูนขาว ททราย เปลือกต้นไม้ น้ำอ้อย และน้ำ นำมาผสมกันตามขั้นตอนซึ่งใช้เวลาประมาณ 3 - 4 สัปดาห์ ส่วนลายปูนปั้นประดับที่บริเวณส่วนหน้าแหวนเป็นรูปสัตว์ผสมลายพันธุ์พฤกษาทำจากปูนบดละเอียดเป็นผงผสมน้ำมันงาเล็กน้อย คลุกให้เข้ากันจนเป็นก้อนแล้วทำเป็นเส้นปั้นหรือรูป หรือลวดลายต่าง ๆ แล้วตกแต่งด้วยเครื่องมือตามต้องการ

เครื่องปั้นดินเผา ทำด้วยการปั้นด้วยดินก่อนแล้วนำไปเผาเคลือบพบว่ามีรูปหงส์ นก และตัวมอมประดับชั้นหลังคาวิหาร ซึ่งการประดับแบบนี้มีปรากฏที่บริเวณชั้นหลังคาของคุ้มโขง เช่นเดียวกัน การประดับตกแต่งแบบนี้ต่างจากวิหารในกลุ่มเดียวกัน จึงถือว่าเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของโบราณสถานแห่งนี้

ภาพแกะสลักบนแผ่นไม้ ได้แก่ รูปเทวดาเขียนประณมมือประดับบริเวณ "ปากแล" และลวดลายประดับส่วนโค้งคิ้วหน้าแหวน และโค้งคิ้วปีกนก

เจดีย์ ที่วัดไหลหินตั้งอยู่ภายในกำแพงชั้นในด้านหลังของวิหาร เชื่อกันว่าเป็นสถานที่บรรจุพระบรมอัฐิธาตุของพระพุทธเจ้า ในหนังสือโบราณซึ่งพระญาณรังสีได้จารไว้เมื่อ พ.ศ. 2316 (จ.ศ.

1135) กล่าวถึงในสมัยพระเจ้าอโคมหาราชหลังจากพระพุทธเจ้าปรินิพพานได้ 218 ปี พระกุมาระ กัสสะปะ และพระเมฆิยะเถระเจ้าได้เป็นประธานในการอัญเชิญอัฐิธาตุของพระพุทธเจ้ามายังเมือง กุกุตตะนคร ครั้นเมื่อเดินทางมาถึงสถานที่ที่เป็นที่ตั้งวัดไหล่หินช้างที่อัญเชิญพระอัฐิธาตุมานั้นไม่ ยอมก้าวเดินต่อไป พระเถระทั้งสองตระหนักรู้ด้วยญาณ จึงได้แบ่งพระธาตุส่วนหนึ่งเนรมิตรเจดีย์ ไว้เป็นที่ประดิษฐานพระธาตุมาตั้งแต่ครั้งนั้น ต่อมาในปี พ.ศ. 916 มีพระเถระองค์หนึ่งถูกลงโทษ มา จากลังกาทวีป ได้พบเห็นเจดีย์นี้จึงได้สร้างอาสนมเป็นที่พำนักเพื่อปฏิบัติดูแลเจดีย์สถานแห่งนี้ ใน ปีต่อมาชาวเมืองชบงให้ความเคารพศรัทธาได้พากันมาสร้างอารามถวายแก่พระเถระองค์นั้น ต่อ มาในปี พ.ศ. 1163 พยาธัมมรักษ์ได้ก่อเจดีย์ให้สูงขึ้นเป็น 16 ศอก แต่ได้พังลงมาเนื่องจากแผ่นดิน ไหวในปี พ.ศ. 1163 และพยาธัมมรักษ์ก็ได้เสียชีวิตลงในปีนั้น ในปีเดียวกัน همینสังขรได้ก่อ เจดีย์ขึ้นใหม่อีกสูง 10 ศอก ปรากฏว่า همینสังขรก็เสียชีวิตภายในเดือนนั้นเช่นกัน ในปี พ.ศ. 1349 ยอดเจดีย์ได้หักลงมาอีก เนื่องจากฟ้าผ่าและนับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาวัดก็ร้างไประยะหนึ่ง จนกระทั่งในปี พ.ศ. 1930 เจ้าจุฑะวงศ์จึงได้สร้างเจดีย์ใหม่ขึ้นอีกครั้ง ต่อมาในปี พ.ศ. 2226 พระ มหาปาเกสรปัญญาและเจ้าฟ้าเมืองเชียงตุงพร้อมด้วยศิษยานุศิษย์ได้บูรณะองค์เจดีย์ และคง สภาพอยู่ถึงปัจจุบัน

เจดีย์ที่วัดไหล่หินเป็นเจดีย์แบบล้านนาฐานกว้าง 4.50 เมตร สูง 7.72 เมตร ประกอบด้วย ฐานเขียงสี่เหลี่ยมสูง 1 เมตร ประดับฐานด้วยประติมากรรมแบบนูนต่ำเป็นรูป 12 นักษัตร ด้าน ละ 3 รูป ได้แก่ รูปหนู เป็นสัญลักษณ์ของปีไฉ้ (ปีชวด) รูปวัว ปีเป่า (ปีฉลู) รูปเสือ ปียี่ (ปีชาล) รูปกระต่าย ปีเหม่า (ปีเถาะ) รูปงูใหญ่ ปีสี่ (ปีมะโรง) รูปงูเล็ก ปีไล่ (ปีมะเส็ง) รูปม้า ปีสังข์ (ปีมะเมีย) รูปลิง ปีสัน (ปีวอก) รูปไก่ ปีเล้า (ปีระกา) รูปสุนัข ปีเลือด (ปีจอ) และรูปช้าง ปีไก่ (ปีกุล) รูปต่าง ๆ เหล่านี้เป็นรูปที่ทำกันภายหลังส่วนของเดิมได้เก็บรักษาไว้ในโรงธรรม เหนือฐานเขียงขึ้นไปเป็นฐานบัวลูกแก้วอกไก่ ที่ท้องไม้กระดานมีอกไก่ 2 เส้น และทำฐานลดหลั่น ขึ้นไปอีก 2 ชั้น มีอกไก่ชั้นละ 2 เส้น ฐานชั้นบนเตี้ยกว่าชั้นล่าง ฐานบนสุดรองรับองค์ระฆังขนาด เล็ก เหนือองค์ระฆังขึ้นไปเป็นปล้องโหนดปลียอด และมีฉัตรกันอยู่ส่วนบนสุดขององค์เจดีย์ รอบ องค์เจดีย์มีรั้วปูนเตี้ย ๆ กันเป็นขอบเขตรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส มีประตูทางเข้า - ออก 1 ประตูทางด้าน ทิศใต้ และมีแท่นบูชาทั้งสี่ทิศ

หุ้มโอง เป็นหุ้มประตูที่กำแพงบริเวณทางเข้าวิหารด้านหน้า ลักษณะเป็นหุ้มประตูทรงประตู ทรงปราสาทสกุลช่างลำปาง ตัวอาคารมีการย่อมุมทั้งสี่มุม เสาข้างประตูด้านนอก และด้านในมี ลายปูนปั้นเป็นลายบัวคอเสื้อ และบัวเชิงล่างประดับที่มุมบน และล่าง ส่วนเหนือประตูหน้าด้าน นอกเป็นหน้าบันรูปครึ่งวงกลมตกแต่งด้วยลายเขียนสีรูปธรรมจักรผสมลายพันธุ์พฤกษาด้านในเป็น รูปบุคคลที่ม้า และลายพันธุ์พฤกษชาติที่รอบหน้าบันรูปวงโค้งทำเป็นลายนาคข้างละ 1 ตัว หัวส่วน

หัวออกจากกันโดยมีส่วนหางพันกันที่ปลายวงโค้ง บนกรอบวงโค้งมีรูปปูนปั้นรูปหงส์ข้างละ 3 ตัว ยื่นหัวหน้าเข้าหากันที่ปลายวงโค้งทำเป็นรูปตัวหงาและมีรูปकिनนรประดับอยู่ทั้งสองข้าง ส่วนหลังคาของอาคารมีรูปนาคทอดลำตัวลงมาตามแนวลิ้นหลังคา ส่วนการประดับซุ้มประตูด้านข้างที่เชื่อมติดกับกำแพงมีลักษณะการประดับตกแต่งคล้ายกับด้านนอก และด้านในแต่มีรายละเอียดน้อยกว่า และไม่มีรูปแนวหงส์ที่กรอบวงโค้งเครื่องยอดของอาคารหลังนี้ทำลดชั้นขึ้นไปสามชั้นเลียนแบบทรงอาคารชั้นล่างแต่มีรายละเอียดน้อยกว่า ส่วนยอดสุดทำเป็นยอดแหลมคล้ายทรงดอกบัวตูม ลักษณะเด่นของซุ้มโขงที่วัดโหล่หินที่แปลกกว่าซุ้มโขงที่วัดอื่น คือ การประดับชั้นหลังคาด้วยรูปสัตว์ที่ทำด้วยดินเผาเคลือบ

โบสถ์ ตั้งอยู่ภายในเขตพุทธาวาสที่มุมกำแพงด้านตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นโบสถ์ขนาดเล็กแบบเปิดโล่ง กว้าง 3 เมตร ยาว 5 เมตรเศษ หน้าหน้าออกไปทางทิศตะวันตกพระอุทตะมะอมรามะธิปดี และเจ้าหลวงบุญวาทย์วงศ์มานิตย์ เจ้าผู้ครองเมืองลำปางองค์สุดท้ายเป็นประธานสร้างเมื่อปี พ.ศ. 2459 (จ.ศ.1278) รูปแบบสถาปัตยกรรมเป็นแบบยุคหลัง เป็นแบบอาคารโถงไม่มีผนังกัน มีเพียงราวลูกกรงไม้กันแดด ๆ ส่วนพื้นยกสูงชันเล็กน้อย ปัจจุบันพื้นโบสถ์ปูด้วยแผ่นกระเบื้องสีเหลี่ยมสีน้ำตาล หน้าบันเป็นลายไม้แกะสลักประดับกระจกลีลาภาพชาลูด ส่วนของค้ำยันทำเป็น "นาคต้น" หลังคามุงด้วยกระเบื้องเคลือบ ชายคาประดับด้วยไม้ฉลุลายซึ่งเป็นรูปแบบที่นิยมกันทั่วไปในเมืองลำปางขณะนั้น

โรงธรรม เป็นอาคารที่อยู่ในเขตสังฆาวาส ใกล้กับบันไดทางเข้าด้านทิศใต้ ขนาดตัวอาคารกว้าง 4 เมตร ยาว 10 เมตร พระอุทตะมะอมรามะธิปดี พร้อมด้วยหนามมณีวรรณ หนานวงศ์พญาศรีวิเลิศ และพญาแสนดำ ร่วมกันสร้างในปี พ.ศ. 2462 (จ.ศ. 1281) เดิมใช้เป็กฎปัจจุบันเป็นที่เก็บรักษาคัมภีร์โบราณ

โรงธรรมหลังนี้สร้างขึ้นตามแบบแผนกฎีกาที่วัดพระธาตุลำปางหลวง ซึ่งมีจารึกบนแผ่นไม้ว่าสร้างในปี พ.ศ. 2027 จึงเป็นอาคารที่สร้างตามแบบอย่างกฎโบราณล้านนา ลักษณะอาคารมีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ประกอบด้วยส่วนที่เป็นห้องที่อยู่ด้านใน มีหน้าต่าง 4 ช่อง มีประตูติดต่อกับห้องโถงด้านหน้า บานประตูหน้าต่างเป็นไม้แผ่นเรียบ เหนือประตูด้านนอกมีแผ่นไม้แกะสลักทำเป็น "ห้ายนต์" ประดับอยู่บริเวณโถงด้านหน้า มีบันไดทางขึ้นที่ด้านหน้า และด้านข้างซ้ายของตัวอาคาร ฐานและผนังอาคารก่ออิฐถือปูน ในส่วนของชั้นหลังคาทำเป็นหลังคาทำเป็นหลังแบบลดชั้นโดยลดลงมาด้านหน้า เดิมมุงด้วย "แป้นเกล็ด" ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นกระเบื้องดินเผาที่เรียกว่า "กระเบื้องดินขอ" โครงสร้างหลังคาเป็นระบบช่อม้าย่างใหม่ส่วนหน้าจั่วทำแบบผ่าดาผ้า มีลายประดับเล็กน้อยที่ช่องลูกฟักที่อยู่ตรงกลาง ข้างใต้หน้าจั่วประดับด้วยแผ่นไม้แกะสลักทำเป็น โกงคิ้วเป็นลายพันธุ์พฤกษาคดโค้งที่ส่วนกลาง และด้านข้างทั้งสองด้าน นอกจากนี้ยังมีการประดับด้วยไม้

แกะสลักที่ส่วนนอกตัวอาคารเป็นค้ำยันรองรับชายคาที่เสานอกอาคาร เป็นรูปนาค สิงห์ ม้า ประกอบกับลายพันธุ์พฤกษา

โบราณวัตถุ

ที่วัดโหล่หินได้มีการเก็บรักษาโบราณวัตถุไว้เป็นจำนวนมาก ทั้งที่เป็นเครื่องใช้ในพิธีกรรมเครื่องใช้ของชาวบ้าน เครื่องรางของขลัง เครื่องดนตรี และชิ้นส่วนสถาปัตยกรรมต่าง ๆ นอกจากนี้ในพิธีกรรมต่าง ๆ ยังมีการตกแต่งเครื่องสักการะต่าง ๆ ด้วยวัสดุที่ไม่คงทน เช่น งานดอกไม้ใบตอง งานกระดาษ งานไม้ไผ่ ฯลฯ เป็นงานที่ทำสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ โบราณวัตถุเหล่านี้นอกจากเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงกิจกรรมของชุมชนแห่งนี้ในอดีตแล้วยังสะท้อนให้เห็นความเชื่อ ความศรัทธาที่มีต่อพุทธศาสนา และความสามารถของช่างในการสร้างสรรค์ความงามในรูปแบบของสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสมกับการใช้สอย

เครื่องใช้ในพิธีกรรม ได้แก่ เครื่องสักการะหรือสิ่งที่ใช้ประกอบกับเครื่องบูชาต่าง ๆ จุดประสงค์เพื่อบูชาพระรัตนตรัย เป็นการอุทิศส่วนกุศลให้แก่ ผู้ที่เคารพ และญาติพี่น้องที่เสียชีวิต สิ่งของเหล่านี้ส่วนมากเก็บรักษาไว้ในพิพิธภัณฑสถานของวัด และมีบางส่วนที่เก็บรักษาไว้ที่โรงธรรมศาลาการเปรียญ และวิหาร

เครื่องใช้ในพิธีกรรมที่พบมี จองคำ เครื่องสูงพระเจ้า ค้างเทียน ชั้นแก้วทั้งสาย ชั้นดอก พระพุทธรูป พระพุทธรูปขนาดเล็ก (พระแก้ว พระชิน พระทอง พระเงิน พระดินเผา พระผง พระไม้) ธรรมมาสน์โบราณ ค้างธรรม พระธรรมคัมภีร์ หีบธรรม บัญชักรธรรม พระเจ้าแก้ว ชุ่มพระเจ้าแก้ว เสาตั้งกง ตาลบัตร หอสงฆ์น้ำ กำปั้นพระเจ้า อุบพระเจ้า หม้อดอก กุณฐี กั้นเดิม ค้างดอก วิหารน้อย ฉางข้าวน้อย หงส์ไม้ พระแผง

เครื่องใช้ในครัวเรือน ได้แก่ สิ่งของที่ชาวบ้านในอดีตใช้ในชีวิตประจำวันมีทั้งที่เป็นของใช้ในงานอาชีพ การค้าขาย เครื่องประดับ เป็นต้น สิ่งของที่อยู่ในวัดเป็นของที่ได้จากการบริจาค ทั้งที่ขอรับบริจาค และชาวบ้านนำมาบริจาคเอง นอกจากนี้ยังมีของใช้ของผู้ตายที่ตายด้วยสาเหตุที่ผิดปกติ เช่น หลิงที่เสียชีวิตเพราะคลอดลูก ฯลฯ สิ่งของเหล่านี้ชาวบ้านไม่เก็บไว้ที่บ้าน แต่จะนำมาถวายวัดเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตาย

เครื่องใช้ในครัวเรือนที่เก็บรักษาไว้ทั้งหมดอยู่ในพิพิธภัณฑสถาน ได้แก่ มะหิง จาม ฮอก เดง ปันมา กระบอกเครื่องมือ เปี้ยฝ้าย โคมไฟ เสียม ปุง ครก ค้างชะย้า ชั้นโตก แอ็บ อุบ อับ เสา หมวกจิก มูยาคง บอกเผ่า บีกหมาก มีดยับ ออมปุ่น ตัวเป้ง เงินลาดฮ้อย เงินร็อก เงินธ้อ ออกหลังได้ กำไร สร้อยคอ ฯลฯ

เครื่องดนตรี ในพิพิธภัณฑ์ของวัดมีเครื่องดนตรีประเภทกลอง ฆ้อง และฉาบ หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “กลองแฉวง” “กลองอ้อย” “กลองตะหลดปด” “ก้อง” และ “ลั่ว” เครื่องดนตรีเหล่านี้จะนำออกไปเล่นกันในวันสงกรานต์ที่มีการสงน้ำพระ

เครื่องรางของขลัง ได้แก่ ผ้ายันต์ ใช้เป็นผ้าพันศรีษะ เสื้อ ผ้าคาดเอว มีการลงอักขรเลขยันต์เพื่อให้อยู่ยงคงกระพันคุ้มครองผู้สวมใส่ให้พ้นภัยต่าง ๆ และยังมีตะกรุด ลูกประคำ พระเครื่อง ทั้งหมดเก็บรักษาไว้ในพิพิธภัณฑ์

ชิ้นส่วนสถาปัตยกรรม เป็นชิ้นส่วนอาคารสิ่งก่อสร้างในวัดที่เคยมีการรื้อถอน หรือซ่อมแซม เช่น กระจับปี่หลังคามีรายชูดซี่เป็นรูปกินรี สิงห์มีเขา และภาพบุคคลแต่งกายแบบไทยใหญ่ ฝาไม้แกะสลักที่เป็นชิ้นส่วนของโก่งคิ้ว ฝาไม้แกะสลักเป็นลายไฉ้หนู เครื่องเคลือบดินเผา รูปสุนัข สิงห์และหงส์ ฯลฯ ซึ่งงานเหล่านี้ยังคงร่องรอยของความงามปรากฏอยู่ ดังนั้นทางวัดจึงได้เก็บรักษาไว้เพื่อเป็นแบบอย่างให้คนรุ่นหลังได้ศึกษากัน

เครื่องสักการะแบบพื้นบ้าน เป็นการตกแต่งเครื่องสักการะที่ทำด้วยวัสดุที่ไม่คงทนส่วนมากเป็นวัสดุธรรมชาติ เช่น ดอกไม้ ใบตอง ไม้ไผ่ ฝ้าย ไม้จันทน์ ฯลฯ หรือวัสดุประเภทอื่น ๆ ที่หาได้ง่ายในท้องถิ่นนำมาประกอบเข้าด้วยกัน เช่น กระจับปี่วาว กระจับปี่ตะกั่วสีต่าง ๆ ฝ้ายฝ้าย ฯลฯ งานที่ชาวบ้านทำขึ้นนี้ทำตามแบบอย่างและความเชื่อที่สืบทอดกันมาแต่โบราณมีการปรับปรุงแบบให้แปลกออกไปบ้างตามความเหมาะสม งานประเภทนี้ ได้แก่ สวดดอก สุ่มหมาก สุ่มพลู ต้นดอก ต้นเทียน กว๊วย หงส์โบราณ หงส์ไม้ จ้อ ตุงอีฮวก ตุงใจ ตุง 3 หาง ลายประดับปราสาท วาวลม วาวไฟ โคมป่าเต้า โคมป่าผัก โคมกระบอก ฯลฯ

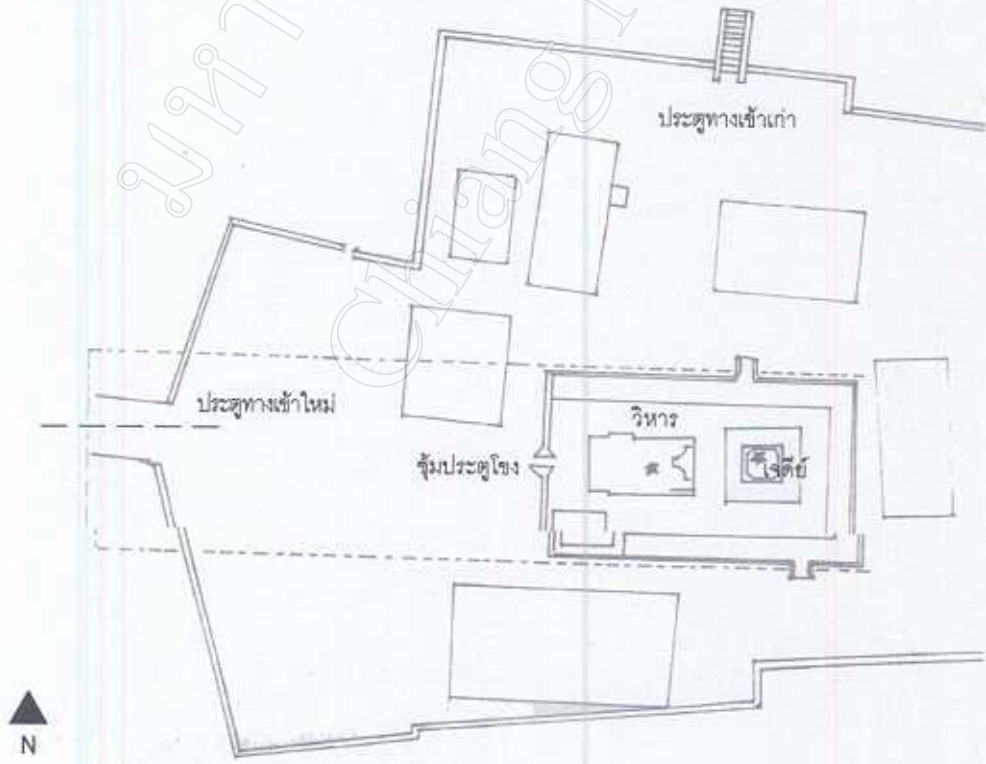
การตกแต่งเครื่องสักการะบางอย่างจะทำกันในทุกโอกาส แต่งบางอย่างจะทำกันเฉพาะวันประเพณีต่าง ๆ เช่น งานวันสงกรานต์ วันเข้าพรรษา และออกพรรษา วันทานสลากภัต วันยี่เป็ง และวันถวายข้าวดอกย ส่วนงานบางอย่างที่ทำกันเป็นบางโอกาส เช่น งานบวช งานกฐิน ฯลฯ นั้น จะทำขนาดใหญ่ และมีความประณีตเป็นพิเศษ

ปัจจุบัน ความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้าน และวัดไหลหินที่มีมาแต่อดีตซึ่งได้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของวัดที่มีต่อชุมชน ยังคงดำรงต่อไป โดยชาวบ้านไหลหิน และพระ ยังคงใช้โบราณสถานของวัดได้แก่ โบสถ์ วิหาร ศาลา เจดีย์ ฯลฯ ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา การพบปะพูดคุย ปรีกษาหารือ และการยืมสิ่งของของวันเพื่อใช้ในการชุมชน และมีความเชื่อและความศรัทธาร่วมกันในการอนุรักษ์ศิลปกรรมทางศาสนาเหล่านี้ไว้ให้คงอยู่ตลอดไป

วัดไหลหิน บ้านไหลหิน ตำบลไหลหิน
อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

แผนผังวัดไหลหิน

ซุ้มประตูโขง
บริเวณทางเข้าด้านทิศตะวันออก
ซึ่งเป็นทางเข้าด้านหน้าวัด
ลักษณะศิลปะล้านนา

ลวดลายประดับซุ้ม
ที่ประกอบด้วยเครื่องเกาล้านนา
และรูปสัตว์หิมพานต์

การวางตัวของอาคารหลักในแนวแกนตะวันออก-ตะวันตก ประกอบด้วยซุ้มโคงทางด้านหน้า
ถัดไปคือวิหาร และท้ายสุดเป็นเจดีย์

เจดีย์ด้านหลังวิหาร

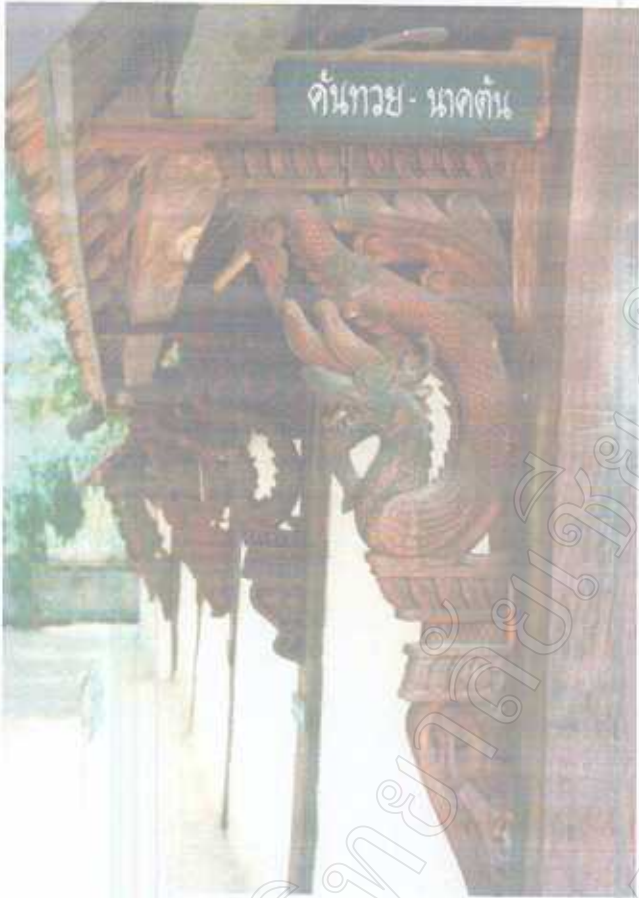
หน้าบันวิหารแบบ
ม้าต่างใหม่
ประดับด้วยลวดลายปูนปั้น

ภาพบน
แสดงรูปทรงสี่ประดับอยู่บนหน้าบันของ
ศาลาบาตรที่อยู่รายรอบวิหาร

ภาพล่าง
แสดงรูปหน้าบันวิหารเล็กทาง
ด้านทิศตะวันตกของฝั่งวัด

คันทวยรูปนาค หรือที่เรียกว่า
นาคทันต์
ประดับเสาด้านข้างของหอธรรม

มะพร้าวผ่าซีกที่ชาวเชียงใหม่ใส่
บาตรพระมหาเกษร-ปัญญาเจ้า
ซึ่งมาค้นพบที่วัดไหลหินหลวง

ภาคผนวก ข

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว กรณี วัดไหล่หิน ตำบลไหล่หิน
อำเภอเกาะกา จังหวัดลำปาง

ข้อมูลทั่วไป

1. วัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์
2. ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์
3. เพศ
4. การศึกษาขั้นสูงสุด
5. อาชีพ
6. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางวัด
 - 6.1 บ่อยเพียงใด
 - 6.2 ส่วนใหญ่ท่านเข้าร่วมกิจกรรมอะไร
 - 6.3 ท่านมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่างๆ ในวัดหรือไม่ และเข้าร่วมอย่างไร
7. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรในการส่งเสริมให้วัด ไหล่หินเป็นแหล่งท่องเที่ยว
8. ท่านคิดว่า ถ้าวัดแห่งนี้ได้เป็นแหล่งท่องเที่ยวแล้วจะมีประโยชน์ต่อตัวท่านอย่างไร
9. ท่านคิดว่าวัดแห่งนี้พร้อมที่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยว แล้วหรือยัง และยังขาดความพร้อมในด้านใดบ้าง พร้อมเหตุผล
10. ท่านมีความประสงค์ที่จะร่วมมือช่วยพัฒนาวัดนี้เป็นแหล่งท่องเที่ยว หรือไม่ ถ้าไม่เพราะอะไร และถ้าต้องการ ท่านต้องการจะเข้าไปมีส่วนร่วมในด้านใดบ้าง
11. ท่านคิดว่าในการที่จะจัดการพัฒนาวัดแห่งนี้ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้ ควรจะมีหน่วยงานใดมาร่วมรับผิดชอบในการจัดการวัด พร้อมเหตุผล

การพัฒนาเส้นทาง

1. ท่านคิดว่าถนนเส้นทางหลักที่จะเข้าไปสู่ตัววัดดีพอ หรือยัง และควรจะปรับปรุงอะไรบ้างอย่างไร
2. มีรถบริการประจำที่สู่ตัววัด หรือผ่านวัด มีพอเพียงหรือยัง และควรปรับปรุงอย่างไร

3. มีป้ายแนะนำและบอกทางที่จะเข้าแหล่งท่องเที่ยว เพียงพอ หรือไม่ และควรปรับปรุงอย่างไร และท่านคิดว่าใครควรจะเป็นผู้รับผิดชอบในการดำเนินการ

ร้านค้าและของที่ระลึก

1. ชาวบ้านส่วนใหญ่ที่นี่ยึดอาชีพอะไร ที่น่าจะนำมาจำหน่ายเป็นของที่ระลึกแก่นักท่องเที่ยวบ้าง
2. งานฝีมือพื้นบ้านของชาวบ้านมักจะทำอะไรเป็นหลัก และคิดว่างานฝีมือดังกล่าวจะพัฒนาให้เป็นสินค้าที่ระลึกของชุมชน ได้หรือไม่ อย่างไร
3. ถ้าบริเวณนี้มีร้านค้าเพื่อจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว (อาหาร เครื่องดื่ม และของที่ระลึก) ท่านเห็นด้วยหรือไม่ และคิดว่าจะขายสินค้าประเภทใดบ้าง อย่างไร
4. ถ้าจะมีร้านค้าขายสินค้า ควรจะขายตรงส่วนใดของบริเวณวัด และท่านคิดว่าบริเวณดังกล่าวจะเกิดผลกระทบต่อวัด หรือไม่ และจะควบคุมอย่างไร

การประชาสัมพันธ์

1. ปัจจุบันมีหน่วยงานใดที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการให้ข้อมูล เช่น แจกเอกสารเวลานักท่องเที่ยวต้องการ ถ้ามีปัจจุบันหน่วยงานใดรับผิดชอบ และควรทำอย่างไร
2. ชาวบ้านส่วนใหญ่ได้รับการอบรมความรู้ เช่น ประวัติความเป็นมาของวัด และการดูแลวัด หรือไม่ ถ้ามี หน่วยงานใดควรจะเป็นผู้ให้ความรู้ และแนะนำ
3. ท่านเห็นด้วย หรือไม่ ที่จะมีมีบุคคลท้องถิ่น ที่เป็นผู้ให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว พร้อมเหตุผล

ความปลอดภัย

1. ในบริเวณวัดมีการสำรวจรอบวัดในเรื่องความปลอดภัยต่อนักท่องเที่ยว และวัดหรือไม่ และควรจะมีการจัดการและควบคุม อย่างไร
2. เส้นทางที่สู่วัดมีความปลอดภัยมากน้อยแค่ไหน ควรจัดการอย่างไร
3. ได้มีเจ้าหน้าที่มาคอยดูแลความปลอดภัย และความสงบแก่วัด และนักท่องเที่ยวบ้างหรือไม่ น่าจะมีการปรับปรุง หรือไม่ อย่างไร

การอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว

1. ท่านคิดว่าสมควรจะมีการปรับปรุง และอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวอย่างไรบ้าง
2. เคยมีเจ้าหน้าที่มาให้คำแนะนำเกี่ยวกับอนุรักษ์วัด อย่างไรบ้าง
3. ท่านคิดว่า การอนุรักษ์วัด ควรจะเป็นหน่วยงานใดบ้างที่ต้องรับผิดชอบ เพราะอะไร

4. ท่านคิดว่าชาวบ้านมีความจำเป็นมากน้อยแค่ไหน ในด้านใดบ้าง ที่จะมีส่วนในการจัดการวัดนี้ ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืน
5. ที่ผ่านมาชาวบ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์วัดนี้อย่างไร
6. ท่านมีข้อเสนออื่นๆ หรือไม่ อย่างไร

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Chiang Mai University

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ - สกุล	นางสาวปิยพร ทาวีกุล
วัน เดือน ปีเกิด	22 ตุลาคม 2517
ที่อยู่	14/1 ถนนวังขวา ตำบลสนตุ้ย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
การศึกษา	พ.ศ. 2540 ศิลปศาสตรบัณฑิต (จิตวิทยา) มหาวิทยาลัยพายัพ
ประวัติการทำงาน	อาจารย์ประจำสาขาจิตวิทยาองค์การ วิทยาลัยโยนก จังหวัดลำปาง